

Årets udgravninger

Af arkæologerne i ArkVest

Det har igen været et spændende år i felten omend lidt mindre hektisk end de foregående. Den almindeligste type undersøgelser har været mindre traceovervågninger og forundersøgelser i form af cykelstier, kabeltracéer og jordvarmeanlæg. Sidstnævnte bliver der af gode grunde anlagt rigtig mange af for tiden. Det er forholdsvis små anlægsarbejder, og vi prøvegraver som regel kun områderne, hvis der i forvejen er kendte fortidsminder, eller hvis de ligger topografisk optimalt i forhold til oldtidsbopladsers typiske beliggenheder.

Herunder følger en kort beskrivelse af alle de udgravninger, som ArkVests arkæologer har gennemført i 2022. Kortet på side 241 giver et overblik over, hvor de ligger.

Fart på med trillebøren – guldet ligger for enden af regnbuen.

ArkVest har i 2022 foretaget undersøgelser på 52 lokaliteter

- 19 forundersøgelser finansieret af ArkVest selv
- 25 forundersøgelser finansieret af bygherre
- 7 egentlige udgravninger

Ved hver udgravning er undersøgelsens ARV-nummer angivet - journalnummeret, som vi bruger til at styre alt vedrørende sagen: budgetter, fotos, oldsager, beretning m.m. Endvidere er stednummer og lokalitetsnummer angivet.

Dette er en lille ekstra service til den interesserede læser, som ved hjælp af hjemmesiden Fund og Fortidsminder selv kan søge sig frem til fundet eller fortidsmindets nøjagtige placering i landskabet: www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder. Udgravningerne er listet i kronologisk rækkefølge med de ældste først: Stenalder (12.500-1.700 f.v.t.), bronzealder (1.700-500 f.v.t.), jernalder (500 f.v.t.-700 e.v.t.), vikingetid (700-1.050), samt middelalder og nyere tid efter 1.050. Begyndende med de fund, som formodedes at være fra oldtiden, men som ikke kunne dateres nærmere, og sluttende med de undersøgelser, hvor vi ikke fandt noget. Der skal rettes en varm tak til de mange samarbejdsvillige planlæggere, bygherrer og lodsejere, som har gjort vores arbejde med at sikre fortiden for eftertiden muligt i 2022.

Oldtid ikke nærmere dateret

Åre 60 Kv tracé

ARV 439, FF190518-153

Forundersøgelse forud for nedgravning af 60 Kv-kabel. Undersøgelsen startede sydøst for Tingvejen i udkanten af den bekendte Åre-tuegravplads fra jernalderen. Strækningen gennem selve gravpladsen kommer først senere, hvilket afventes med spænding. Søgegrøften, der undtagelsesvis kun var 1,7 meter bred, var stedvis forstyrret af moderne nedgravninger, og bortset fra to kogestensgruber blev der ikke registreret fortidsminder. Forundersøgelsen betales af Netselskabet N1 A/S. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

ARV 540. Dronefoto af søgegrøfterne set fra øst med Oksbøl og Ål Kirke i baggrunden.

Kjelstrup-Arnborgvej, cykelsti

ARV 510, FF 180103-158

Forundersøgelse forud for anden etape af cykelsti fra Skjern til Faster. I forundersøgelsen fremkom enkelte kogestensgruber og stolpehuller - ingen genkendelige strukturer, men anlæggene placerer sig dateringsmæssigt i bronzealder eller jernalder. Forundersøgelsen er betalt af bygherre. Udgravningsleder Rachel Thy Facius.

Industrivej 18a, Oksbøl

ARV 540, 190714-282

Forundersøgelse forud for udvidelse af varmeværk i Oksbøl af et 5.000 m² stort område. De fleste søgegrøfter var tomme, men i den vestligste grøft fremkom bunden af en urne med humane knogler. Da der ikke fremkom mere i området, blev hele arealet efter udgravningen af urnen frigivet til bygherre. Forundersøgelse betalt af bygherre. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

Højmark-Lem, tracé

ARV 548, FF 180412-418

Forundersøgelse forud for etablering af en ny spildevandsledning. Der fremkom et stort antal kogestensgruber, men ingen grundplaner af bygninger eller andre fortidsminder. Hele tracéet er frigivet.

Undersøgelsen er betalt af bygherre.

Udgravningsleder Torben Egeberg.

Tim Kirkevej

ARV 562, FF 180413-80

Overvågning af udgravningen til et regnvandsbassin. Udover stolpehuller fra oldtid og en kort række firkantede stolpehuller blev der ikke fundet væsentlige fortidsminder på lokaliteten, hvorfor arealet blev frigivet til bygherre efter endt undersøgelse. Undersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Torben Egeberg.

Foersum-Tarm, tracé

ARV 563, FF 180601-123

Besigtigelse i forbindelse med muldafrømning forud for nedlægning af rør til nyt biogasanlæg (ARV 194). Indtil videre er der i den sydlige ende fundet ardspor og kogestensgrube to steder, desuden hjulspor og en lertagningsgrube. Ved Gråhede er fundet en del af en ringgrøft på et sted, hvor der ifølge Fund og Fortidsminder skulle være en overpløjet gravhøj. Projektet er i skrivende stund ikke afsluttet. Forundersøgelsen er bygherrebetalt. Udgravningsleder Sara Hjöllund Sørensen.

Rindumgård Midt 2022

ARV 595, FF 180409-124

Forundersøgelse forud for etablering af boligområde. Der fremkom to små kogestensgruber, lertagningsgruber samt enkelte spredte stolpehuller. Alle berørte arealer er frigivet. Forundersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Torben Egeberg.

Debelvej, Outrup Cykelsti

ARV 508, FF 190711-198

Overvågning og besigtigelse af afgravning af cykelstitrace langs Debelvej mellem Outrup kirke og krydset Debelvej/Sønderbyvej. Strækningen var i alt 4 km. Lige øst for ejendommen Debelvej 51 fremkom en markant række små stolper og tre tilhørende lidt større stolpespor. Et hus måske – ingen daterende fund. Forundersøgelsen er betalt af Varde Kommune. Udgravningsleder Lene B. Frandsen

Ho Bugtvej 49, Billum, Jordvarme

ARV 608, FF 190701-125

Forundersøgelse forud for jordvarme, hvor der fremkom en grøft og stolpespor af oldtidskaraktter. Ingen daterende fund. Forundersøgelse betalt af ArkVest. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

Stenalder

I 2022 har der ikke været udgravninger af primære stenalderlokaliteter.

Bronzealder

Højsgård, Videbæk

ARV 547, FF 180112-235

Forundersøgelse i forbindelse med byggemodning af nyt erhvervsområde på ca. 12 ha ved Kongevejen i Videbæk. I søgegrøfterne var enkelte bebyggelsesspor fra overgangen mellem yngre bronzealder og ældre førromersk jernalder i form af 16 affalds- og materialegruber, fragmenter af et nedsat kar samt en enkelt hustomt. Desuden traf vi mod

øst på spor i undergrunden efter sogneskillet, som løber hen over bakketungen, samt enkelte rester af et ældre vejforløb. Forundersøgelsen er betalt af Ringkøbing-Skjern Kommune. Udgravningsleder Karen B. Fisker

Ådum-Tarm, trace

ARV 551, FF 180607-157

Overvågning af tracéafgravning forud for kabelføring til solcellepark ved Ådum. Der fremkom et bronzealderhus, kogestensgruber samt hjulspor med retning mod et gammelt vadested ved Gundesbøl Å. Bronzealderhuset måler ca. 30 meter. Det er dog kun husets østgavl og ene langside, som lå indenfor tracéet. Beliggende i husets umiddelbare nærhed var der en del kogestensgruber. Forundersøgelsen er betalt af Better Energy. Udgravningsleder Lene Nygaard Sørensen.

ARV 547. Forundersøgelse Højsgård ved Videbæk – Gravemaskinen i morgenlys og maskinførers hund, der forsvare sit territorium.

Fåborgvej, Knudehøj og Krophøj

ARV 576, FF 190504-27 og 190504-33

I forbindelse med etableringen af en ny cykelsti langs Fåborgvej ved Årre var det et ønske fra flere af de lokale beboere, at de fredede gravhøje langs landevejen blev mere synlige. De fleste var meget tilgroede af træer og brombær, desuden fremstod de lidt uordentlige på grund af spor efter røvergravninger, teglovne og henkastet affald, landbrugsredskaber med mere. Man havde indsendt en forespørgsel til Varde Kommune og Vardemuseerne omkring mulighederne for rydning af gravhøjene, etablering af p-pladser og bord-bænkesæt. Det er Varde Kommune, der skal dispensere i forbindelse med ændringer inden for 100 meter beskyttelseszonen omkring fredede gravhøje, mens det er Slots- og Kulturstyrelsen, der skal beslutte, hvad der må ske inden for 2 meter zonen omkring og på selve gravhøjene. I første omgang blev gravhøjene på lokalt initiativ ryddet for opvækst. Hermed blev det tydeligt, at der foruden de gamle ujævnheder i højene fra

gravrøvere og teglovne også var moderne forstyrrelser i form af kørespor og henkastning og nedgravning af affald. Slots- og Kulturstyrelsen gav dispensation til at disse helt moderne forstyrrelser måtte fjernes og skaderne udbedres under opsyn af en arkæolog fra ArkVest.

Oprydningen blev iværksat d. 13. september 2022, hvor flere af beboerne hjalp til. Knudehøj var hurtigt klar til takket være de lokale, som i forvejen havde fjernet alt det overfladiske i form af gammelt jern, beton og løse sten. Under overvågning blev en bunke løs jord fjernet fra højens kant og brugt til at reparere et kørespor. Krophøj var noget mere problematisk og omfanget af problemet med affald var større end først antaget. Et skrab af rendegraven afslørede, at der lå en bunke affald i højens nordlige udkant. Det blev besluttet at fjerne alt affaldet, og der blev tilkaldt en ladvogn til at hælde det op på. Under arbejdet blev glas og metal sorteret fra til genbrugsstationen. Affaldet synes at være ca. 50 år gammelt. Det viste sig, at man havde gravet et dybt hul uden for højfoden og smidt

ARV 576. Krophøj - store mængder affald gravet ned i kanten af højene.

ARV 576. Krophøj efter reetablering. Når græsset gror op, skal den nok blive fin.

ARV 592 Ølstrupvej, Lybæk.
Oversigtsplan af hele
forundersøgelsens areal
samt zoom på huset.

0 50 100 m

jorden til begge sider og så brugt hullet som losseplads. Vi udgravede hullet og fik fjernet så meget affald som muligt. Den gamle opkastede jordbunke blev fyldt tilbage i hullet. Nogle toppede ujævnheder i marken nærmest vejen blev fyldt i og hullet jævnet. Der var på intet tidspunkt tale om, at vi berørte gammel højfyld. Når reparationerne gror til med græs, vil Krophøj blive ganske pæn igen. Arbejdet med udbedring af højene er betalt af lodsejer og ArkVest. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

Rindumgård Midt, 2. etape 2022

ARV 599, FF 180409-125

Forundersøgelse forud for etablering af boligområde. Der er fremkommet et afgrænset område med en eller flere hustomter fra ældre bronzealder, der indstilles til udgravning. Spredt ud over resten af projektområdet er der

også kogestensgruber, gruber samt enkelte stolpehuller. Arealer udenfor hustomten/hustomterne er frigivet. Forundersøgelsen er betalt af ArkVest. Udgravningsleder Torben Egeberg.

Ølstrupvej 16, Lybæk

ARV 592, FF 180406-94

Forundersøgelse forud for etablering af ny malkestald. I søgegøfterne blev der fundet spor af en lertagningsgrube og en hustomt fra yngre bronzealder/ældre førromersk jernalder. I et snit af et hul efter en tagbærende stolpe var en stor mængde keramik fra flere kar. Hullerne efter de tagbærende stolper var foret med ler. Området var kraftigt forstyrret af moderne nedgravninger, så udgravningen afsluttedes efter forundersøgelsen. Undersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Sara Hjöllund Sørensen.

Jernalder

Foersum

ARV 194, FF 180601-116

Udgravning af ca. 0,7 ha ved Foersum forud for etablering af biogasanlæg. Udgravningen blev udført i to etaper i marts og maj måned 2022. De ældste bebyggelsesspor på pladsen dateres sig til yngre stenalder og består af fire huse med forsænkede gulve indeholdende keramikfund. På pladsen blev i øvrigt afdækket en gravhøj, udgravet i 1904 af Nationalmuseet. Fra ældre bronzealder (periode II eller III) fremkom et hus med bulvægge med de karakteristiske splittede vægstolper, der har holdt væggenes vandrette planker. Desuden blev der fundet to huse fra yngre bronzealder, det ene med bevarede båseskillerum. Der er ingen tegn på aktivitet mellem yngre bronzealder og germansk jernalder – fra ca. 500 f.v.t. til 400 e.v.t.

I germansk jernalder lå her fem hovedhuse. De første tre huse har formentlig ligget alene, hvor de på skift har udgjort bebyggelsens hovedhus og efterfulgt hinanden, mens de to seneste huse har været til stede samtidig. I tilknytning til de germanske huse var der fem økonomi-bygninger og flere hegnsforløb. Et detektorfund fra den omkringliggende mark, som består af et fragment af en bronzefibel af vestjysk type fra 5-600-tallet, kan sammen med fund af drejekværne ligeledes knyttes til germanertidsbebyggelsen. Hele pladsen blev færdigundersøgt og frigivet til bygherre umiddelbart efter endt udgravning.

Udgravningen er bygherrebetalt. Udgravningsledere Michelle Wølch Staffe og Sara Hjøllund Sørensen. Se artiklen om udgravningen andetsteds i denne årbog.

Rådhusgrunden, Nr. Nebel

ARV 424, FF 190709-32

Udgravning forud for etablering af byggegrunde. Det fulde undersøgelsesområde udgør omtrent en hektar og der er hidtil afgravet omtrent 6.000 km². På lokaliteten er der fundet en bosættelse fra germansk jernalder (375

– 700 e.v.t.), som formentlig kun har været i brug i en eller to generationer. Indtil videre er der afdækket seks hovedhuse. Herudover en del mindre bygninger, som knytter sig til hovedhusene. Husene placerer sig nogenlunde på række, fordelt på hver side af et vejforløb. Der er tillige udgravet et par brønde fra samme periode, og i en af dem var der et stort set intakt trætrug, der nu er sendt afsted til konservering. Den ældste aktivitet på stedet består af en række store, keramikfyldte gruber, som ud fra keramikken

ARV 424, Rådhusgrunden i Nr. Nebel. Der er mange stolpehuller i udgravningen i Nr. Nebel. Her er en glad studentermehjælper, Johannes Bjerrum Jensen, i færd med at snitte hullet efter en tagbærende stolpe i et hus fra germansk jernalder (375 – 700 e.v.t.).

ARV 424, Rådhusgrunden Nr. Nebel. Det kan være en våd affære at udgrave en brønd, og man må ofte arbejde hurtigt, for vandet stiger. Det lykkedes heldigvis at få trætrug op, før vandet slugte udgravningslederen helt.

ARV 424, Rådhusgrunden i Nr. Nebel. I en brønd fremkom dette velbevarede og næsten intakte trætrug. Truget er ikke større, end det med lethed kan bæres i armene (målestok = 40 cm).

dateres til yngre bronzealder-førromersk jernalder ca. 1000 f. v.t. – 0. Undersøgelserne fortsætter i starten af 2023. Udgravningen er betalt af bygherre. Udgravningsleder Rachel Thy Faciu.s.

Debelvej, Outrup Cykelsti

ARV 508, FF 190711-197

Overvågning og besigtigelse af afgravning af cykelstirace langs Debelvej mellem Outrup kirke og krydset Debelvej/Sønderbyvej. Strækningen var i alt 4 km. Lige over for ejendommen Debelvej 40 fandt vi en brandplet med brændte ben, kogestengrube, grøfter og stolpespor. Her er formentlig tale om bebyggelsesspor fra en bronze- eller jernalderboplads samt en brandgrav. Forundersøgelsen er betalt af Varde Kommune. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

Fuglvigbjerg, Barde (etape 1)

ARV 536, FF 180113-272

Forundersøgelse forud for boligudstyknig på 1,6 ha mellem Vorgod og Barde. Der fremkom fire kogestensgruber eller rester heraf, men ellers var søgegrøfterne fundtomme. Området blev frigivet uden behov for videre undersøgelse. Forundersøgelsen er betalt Ringkøbing-Skjern Kommune. Udgravningsleder Esben Schlosser Mauritsen.

Fuglvigbjerg, Barde (etape 2)

ARV 536, FF 180113-273

Forundersøgelse af et område på 14 ha. mellem Vorgod og Barde. Der fremkom bebyggelsesspor fra bronzealder til jernalder samt kogestensgruber og affaldsgruber. Der er fundet keramik i en affaldsgrube, som kan dateres til bronze- eller jernalder. Bebyggelsessporene lå hovedsageligt i en klynge omkring et højdedrag på marken, og de øvrige områder var med undtagelse af et par enkelte kogestensgruber blottet for fortidsminder. Derfor er et samlet område på 4.641 m² indstillet til yderligere undersøgelser, medmindre man kan planlægge sig udenom jordarbejde på

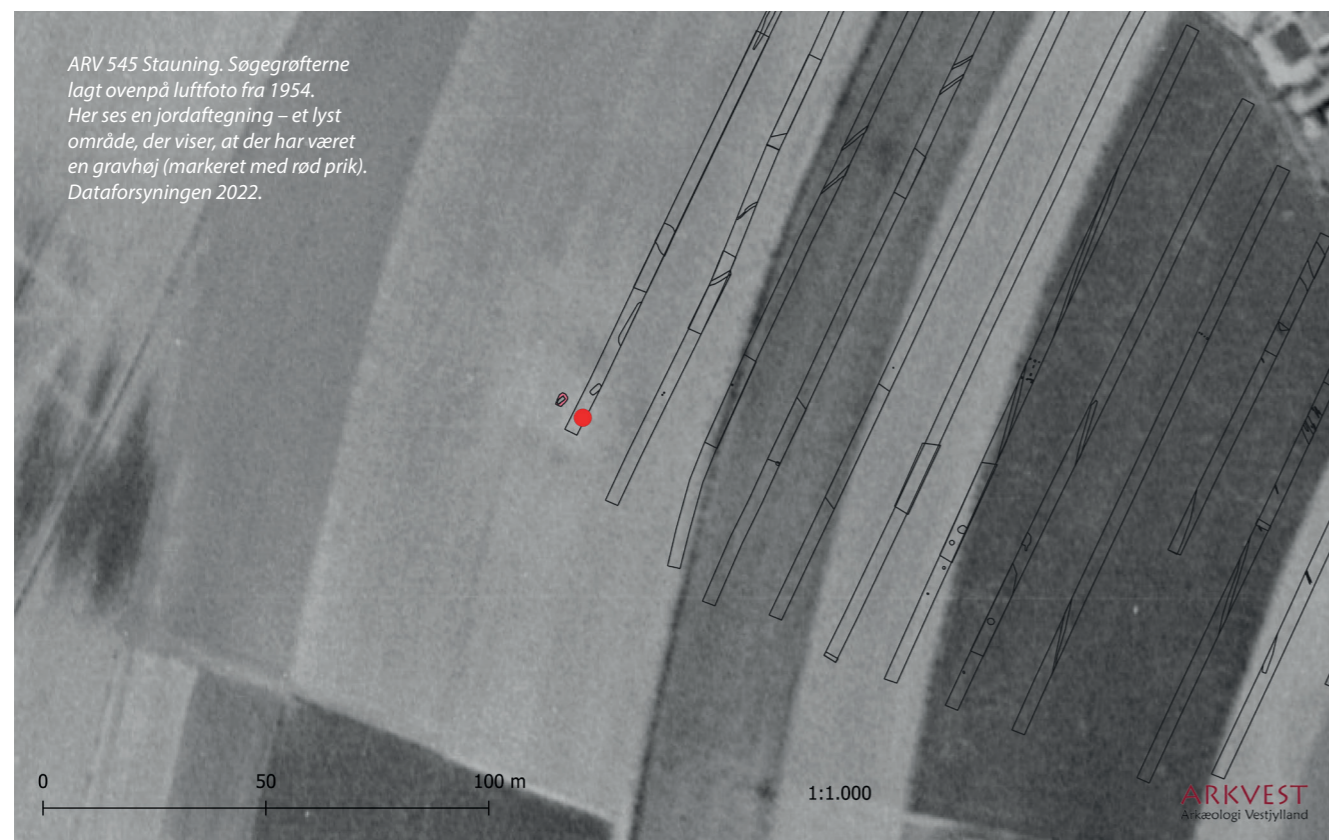
disse arealer. Forundersøgelsen er betalt Ringkøbing-Skjern Kommune. Udgravningsleder Line Korsholm Lauridsen.

Bovsø, Stauning

ARV 545, FF 180109-41

Forundersøgelse af ca. 3 ha stort område til boliger i Stauning og efterfølgende mindre udgravning af jordfæstegrav. Der blev i forundersøgelsen fundet hjulspor fra den gamle vejføring mellem Lønborg og Stauning Kirke samt en enkelt hustomt fra den tidlige jernalder, der dog

var meget dårligt bevaret, så den blev færdigundersøgt i forundersøgelsen. Langt mere interessant var det, at der fremkom en jordfæstegrav. Ved nærmere analyse af gamle luftfotos viste det sig, at der på stedet er resterne af en gravhøj. I undersøgelsen af graven og udvidelser omkring den fremkom endnu en jordfæstegrav. De to grave har formodentlig været plyndret eller genbesøgt, så der var ingen daterende gravgaver efterladt, men gravene skal formodentlig dateres til jernalder. Undersøgelserne er betalt af bygherre. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

ARV 549 Ormstoftvej, Ringkøbing. De mørke striber i det lyse fygeseand er spor efter pløjning med ard. Ardspor er langt fra sjældne i udgravninger, men det er altid fascinerende at stå ved siden af, hvad der blot var en rille i jorden for 2000 år siden - det kunne næsten lige så godt have været et fodspor.

Hvilested-Kærhuse, kabeltracé

ARV 546, FF 190712-172

Forundersøgelse af ca. 4.000 m² forud for etablering af ny kabelforbindelse, en strækning på ca. 1.900 m. På

strækningen blev erkendt en hustomt og tre gruber beliggende vest for en allerede kendt lokalitet, VAM1445 Åbrinken i Varde. I den ene grube var nedsat et forrådskar og to knusesten. Forrådskarret kan dateres til sen førromersk-ældre romersk jernalder. Hustomten dateres til jernalder. Strækningen var præget af nyere tids forstyrrelser og landbrug. Forundersøgelse betalt af ArkVest. Udgravningsleder Sara Hjøllund Sørensen.

Ormstoftvej, Ringkøbing

ARV 549, FF 180409-122

Forundersøgelse af 6.000 m² i forbindelse med etablering af betondæk. Der kunne konstateres et mindre areal med spor efter pløjning med både ard og muldfjælsplow samt enkelte stolper af jernalderkarakter, men der kunne ikke erkendes et system i anlæggene. Større stolper med fyld af tydelig nyere tids karakter blev også dokumenteret. Forundersøgelse betalt af ArkVest. Udgravningsleder Lars Chr. Bentsen.

Karlsgårde-Outrup-Nr. Nebel, Tracé

ARV 566, FF 190711-199

Forud for etablering af nyt kabeltracé følger museet afrømningen af det 36 km lange, 1,5 m brede tracé. Trods det smalle tracé er der allerede blevet føjet nye lokaliteter til. Blandt andet er der fundet en førromersk beboelse på lokationen med det meget passende navn 'Gammelgårde'. Derudover er observeret flere steder med spor efter klovbærende dyr, sandsynligvis kvæg. Arbejdet pågår stadig ved årsskiftet 2022-23, og arealet bliver frigivet løbende. Forundersøgelsen betales af bygherre. Udgravningsleder Michelle Wølich Staffe.

Ny Ravnsbjerg, Spjald

ARV 568, FF 180401-274

Udgravning af et 4.200 m² område forud for etablering af kalvestalde. Under udgravningen blev der fundet keramik fra yngre stenalder og anlæg, som formentlig udgør

ARV 568. Ny Ravnsbjerg, Oversigtsfoto af udgravningsfeltet nord for Spjald.

ARV 568. Ny Ravnsbjerg. Grundplanen af et hus fra førromersk jernalder. Her er stolpehullerne optegnet på et dronefoto af udgravningsfladen. I husets vestlige ende har været beboelse, mens husets østlige ende har fungeret som stal. Her ses resterne af båseskullerummene, hvor dyrene har stået.

grundplanen til et eller flere toskibede huse fra samme periode (3900 - 1700 f.v.t.). Herudover blev der delvist udgravet to hustomter fra ældre bronzealder (1700 - 1000 f.v.t.) og en enkelt hustomt fra førromersk jernalder (500 f.v.t. - 0). Udgravningen er betalt af bygherre. Udgravningsleder Rachel Thy Facius.

Troldbanken, Bundsbækvej Dejbjerg

ARV 577 FF 180102-238

Opmåling af frilagte, små stenlægninger i ét lag, fremkommet i forbindelse med naturpleje i form af nænsom rydning af vegetation på hedeområde. Stenlægningerne fremkommer umiddelbart under morlaget. Fundstederne ligger indenfor de bevarede skelvolde. Kan udgøre dele af hustomter, knyttet til det jernalderlige dyrkningssystem på Troldbanken. Undersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Torben Egeberg.

Vikingetid

Sdr. Bork-Nr. Nebel, trace

ARV 586, FF 190709-38

Undersøgelse af ca. 4.300 m² af ledningstrace til 60 Kv-ekabel. Afgravningen af kabeltraceet blev overvåget fra transformatorstationen ved Nr. Nebel og op til krydsning af Teglværksvej. Midtvejs mellem de to destinationer standsede ArkVest anlægsarbejdet, da der blev truffet fortidsminder. Ved undersøgelsen fremkom vejspor og bebyggelse spor fra ældre vikingetid med tilhørende brønde. Der blev udtaget træ med henblik på dendrodatering af brøndene. I den østligste del af traceet, tæt på vejsporene, fandt vi et område med klovspor. Gennem hele traceet var kraftige og dybe spor af højryggede agre synlige. Ved undersøgelsen af det nærmest nord-sydgående trace fremkom dele af bebyggelse fra sen vikingetid, middelalder, formodentlig renaissance til nyere tid. Ligeledes fremkom rester af en formodet førromersk bygning med

væggrøft, derudover også et mindre område med ardspor. Som ved forrige tracedel var der brønde i tilknytning til bebyggelserne. I alt blev der registreret fire brønde. Forundersøgelsen er betalt af ArkVest. Udgravningen er finansieret af bygherre. Udgravningsleder Jens G. Lauridsen.

Horne

ARV 552, FF 190803

ArkVest iværksatte i august 2022 en forundersøgelse i forbindelse med etablering af et regnvandsbassin syd for Horne. Der blev undersøgt ca. 1,4 ha. På det højst beliggende område tæt ved parcelhusområdet Klokkedoj fandtes adskillige stolpespor og et grubehus. Keramikken kunne dateres til vikingetid. Der er flere kendte fund fra vikingetiden i Horne og omegn. På kirkegården står en runesten og mod øst, ved Hornelund, er der i 1892 pløjet et spektakulært guldfund op – Hornelundspænderne. På samme mark blev der i 2014 gjort et skattefund i form af et fragment af en guldarmring og 24 sølv mønter. Området

ARV 586 Nr. Nebel. Dronebillede af bygningsudsnit fra ældre vikingetid i minimum to faser. Der er tale om et "cigarformet" hus.

ARV 586 Nr. Nebel. Formodet hus fra ældre middelalder krydser traceet. Det store fyldskifte (den lyse cirkel med en mørk cirkel i midten) viste sig at være en brønd.

blev undersøgt, og der kunne føjes endnu 144 mønter til skatten (se Opdatering 2014 s. 197). Der var således gode argumenter for at grave mere i Hornes vikingetid. Slutundersøgelsen blev iværksat i oktober og resulterede i en huskonstruktion og to meget forskellige grubehuse. Et traditionelt ovalt, øst-vest orienteret med en kraftig tagbærende stolpe i hver ende. Den nedgravede hytte har været anvendt til vævning, da der blev fundet en række ubrændte vævevægte langs sydvæggen og på gulvlaget

midt i grubehuset lå en tenvægt. Helt ekstraordinært lå her også skår af importkeramik, hvilket viser, at det var folk af en vis status og med udenlandske forbindelser, der boede her. Det andet grubehus havde en firkantet vægggrøft i bunden af gruben. Her var der tagbærende stolper både i gavlen og i hjørnerne. I grubehusets østende var der spor efter et ildsted og en ovn af ler. Udgravningen er betalt af Din forsyning. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

ARV 552 Horne, dronefoto. Foran de tomte stolpehuller af et langhus ses gruberne til de to forskellige grubehuse, til venstre det ovale og til højre det med firkantet vægggrøft.

Middelalder og nyere tid

Varde By

ARV 150, FF 190712-149

Et flerårigt projekt er i år afsluttet. Siden 2017 har ArkVest ført løbende tilsyn med kloakering i Varde midtby. Der er registreret en del profiler og profil-stykker i både vejene og stikledninger til de enkelte matrikler. Arbejdsforholdene er ikke altid optimale, og det er langt fra alle steder, der er bevarede kulturlag. Det generelle indtryk af Varde er efterhånden, at der ikke er kulturlag bevaret ret mange steder i den centrale del af byen, hvor der i nyere tid har været megen graveaktivitet – det gælder for eksempel i gaderne. Det gør det ikke mindre vigtigt at følge anlægsarbejderne for at dokumentere det, der er tilbage. Undersøgelsen er betalt af Varde Kommune. Udgravningsleder Lars Chr. Bentsen.

ARV 508. Afgravning af cykelstirace – Outrup kirke i baggrunden.

Debelvej, Outrup Cykelsti

ARV 508, FF 190711-196

Overvågning og besigtigelse af afgravning af cykelstirace langs Debelvej mellem Outrup Kirke og krydset Debelvej/Sønderbyvej. Strækningen var i alt 4 km. Betingelserne for besigtigelserne var ikke lige gode alle steder, da nogle steder var så fugtige, at grøfterne var vandfyldte inden ankomsten. I enkelte områder var der mange moderne nedgravninger i form af kabelgrøfter. Længst mod vest ved Outrup Kirke var det meste af traceet desværre forstyrret af en gasledning. Nærmest Debelvej, hvor gasledningen drejer ud af traceet, var en del stolpespor og grøfter, som havde en mørk muldet fyld, flere med teglnister. Her er sandsynligvis tale om bebyggelse spor fra middelalder eller renæssance. Forundersøgelsen er betalt af Varde Kommune. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

ARV 509, Ho. Dronefoto. I øverste, venstre hjørne ses et område af kálhaven, hvor talrige spadestik tegner sig tydeligt i det lyse fygesand.

Skubjergvej, Ho

ARV 509, FF. 190703-36

Besigtigelse og opmåling af et ca. 3.700 m² stort byggefelt. Besigtigelsen resulterede i dokumentation af en gård, der

genfindes på O1-kort fra 1819. Gården har dermed rod i 1700-tallet. Et kort hegnsforløb, gårdsplads, formentlig med mødding samt spor af diger og kålgård kunne også dokumenteres. Nogle af anlæggene indeholdt senmiddelalderlig keramik. Forundersøgelse betalt af ArkVest. Udgravningsleder Lars Chr. Bentsen.

Kirkeå, Arnborgvej cykelsti

ARV 510, FF 180101-88

Forundersøgelse forud for anden etape af cykelsti fra Skjern til Faster. Umiddelbart øst for kirkeåen blev der fundet rester af en savet træbro fra nyere tid. På de historiske kort fra 1842-1899 ses ingen vej over åen på det pågældende sted, mens den optræder på de senere kort fra 1901-1971. Derfor formoder vi, at træbroen er opført i denne periode. Forundersøgelsen er betalt af bygherre. Udgravningsleder Rachel Thy Facius.

ARV 537. Betingelserne i Ringkøbing betyder, at man ofte må forsøge at få meget ud af lidt. På billedet ses et vejlag, som til højre er gennemgravet af en fjernvarmegrøft. De øverste dele af laget er gravet bort i forbindelse med anlæggelse af vejbelægninger i nyere tid.

Algade, Ringkøbing

ARV 537 FF. 180410-50

I forbindelse med en større kloakreovering i Ringkøbing har ArkVest løbende ført tilsyn med de opgravede partier. Der er dokumenteret profiler flere steder, primært i Algade, hvor bevaringsforholdene var bedst, selvom der generelt ikke er meget bevaret i Ringkøbings centrale gadeforløb. Der fremkom blandt andet spor af pikstensbelægning og den mark, som Ringkøbing blev anlagt på i 1200-tallet, da byens jord blev udskilt fra Rindum Sogns jord. Undersøgelserne er betalt Ringkøbing-Skjern Kommune. Udgravningsleder Lars Chr. Bentsen.

Hovervej 66, Spjald

ARV 572, FF 180403-103

Forud for etablering af jordvarmeanlæg blev arealet forundersøgt. Der fremkom ingen spor af oldtid, hvorfor området straks efter blev frigivet til lodsejer. Der blev dog registreret tørvegravning og hulvej og hjulspor fra nyere tid. Forundersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

Kloster

ARV 578, FF 180407-117 og 118

Undersøgelse forud for etablering af boligområde med fund af grøfter, hjulspor og hulrækker af middelalderlig/eftermiddelalderlig type. Forundersøgelsen er betalt af Ringkøbing-Skjern Kommune. Udgravningsleder Torben Egeberg.

Skaubjergvej, Ho

ARV 585, FF 190703-36

Forundersøgelse af ca. 4,5 ha i forbindelse med etablering af jordvarmeanlæg. Arealet dækker over en gårdsplads, som er kendt fra Original1-kortet fra begyndelsen af 1800-tallet. Der ses en del diger på kortet, som ikke kunne dokumenteres i undersøgelsen. På den nordligste del af arealet dukkede en mindre pikstensbelægning op, som kan

henføres gården, der ses på O1-kortet. Det udlagte areal var større end jordvarmeanlægget skulle være. Derfor blev den nordlige del med den bevarede pikstensbelægning friholdt i samarbejde med bygherre. Forundersøgelsen er betalt af ArkVest. Udgravningsleder Lars Chr. Bentsen.

Johnsgård, Tistrup

ARV 588, FF 190804-148.

Forundersøgelse af 2.000 m² i forbindelse med jordvarme. Der fremkom spor af en formodet pigtrådsspærring fra anden verdenskrig. Spærringen bestod af to rækker firkanterede stolpespor, stående forskudt i forhold til hinanden. Derudover fandt vi enkelte agerrener og grøfter. Ingen væsentlige fortidsminder. Forundersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Jens G. Lauridsen

Hovænget, Ho

ARV 596, FF 190703-37

Forundersøgelse af 250 m kloakledning. Grundet den eksisterende vej var de øverste lag væk, dermed var der ikke spor af de dyrkningslag fra renæssancen, der ellers tidligere er set (VAM1727 og ARV477) i nærområdet. Der fremkom kun et vejspor. Vejsporet var først synligt omtrent 120 cm under nuværende terræn. Beliggenheden af vejsporet under den store mængde sand antyder, at det kan være en af vejene til og fra den middelalderlige bebyggelse, som tidligere er registreret i området. Undersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Jens G. Lauridsen

Forundersøgelser uden spor af fortidsminder

Harkes, Ølgod

ARV 523, FF 190806-197

Forundersøgelse af et større areal til udstykning i forlængelse af industriområdet i Ølgod. Forundersøgelsen

præsenterede sig med flere hulvejsforløb samt et område med en række moderne anlægsspor, der dog ved første øjekast virkede ældre. Efter georeferering med basic cover 54 kunne dette dog afvises, og hele arealet blev efterfølgende frigivet. Forundersøgelsen blev betalt af bygherre. Udgravningsleder Michelle Wølich Staffe.

Stampevej 4, No

ARV 538, FF

Besigtigelse af udgravning af to søer til Put and Take. Der fremkom ingen fortidsminder. Betalt af ArkVest. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

Smed Hansens Vej, Lem

ARV 541, FF 180102-236

Forundersøgelse i form af besigtigelse i forbindelse med muldafrømning forud for etablering af en regnvandsledning nær Smed Hansens Vej i Lem. Der fremkom ingen fortidsminder, hvorfor stykket blev frigivet umiddelbart efter afsøgning. Betalt af ArkVest. Udgravningsleder Sara Hjælland Sørensen.

Ådum, Vinding

ARV 543, FF 180607-153

I forbindelse med opførelsen af en ny solcellepark mellem Ådum og Hoven har ArkVest fulgt gravearbejdet i forbindelse med vejføringer og kabelanlæg. Samlet blev 35.845 m² overvåget. Flere af arealerne var desværre reolpløjede, noget der ikke har været muligt at iagttage på ældre luftfotoserier. Der fremkom ingen anlæg i søgegrøfterne, dels på grund af reolpløjningen i forbindelse med opdyrkningen af heden, men også fordi større dele af området har været vandlidende. Forundersøgelsen er betalt af bygherre. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

Damgård, Troldhede

ARV 544, FF180107-214

Forundersøgelse af et 156.000 m² areal forud for bygge-

ARV 544 Damgård, dronfoto - snorlige søgegrøfter.

modning. Udover enkelte recente grøfter, var samtlige søgegrøfter fundtomme. Forundersøgelsen er betalt af bygherre. Udgravningsleder Esben Schlosser Mauritsen.

Trehøjevej 13, Årre

ARV 550 190505-139

Forundersøgelse af et 1.900 m² stort areal til jordvarme. Der blev ikke gjort fund af væsentlige fortidsminder. Forundersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Jens G. Lauridsen.

Stadilvej 33, Tim

ARV 553 180411-61

Forundersøgelse i forbindelse med jordvarme. Der fremkom ingen arkæologiske spor. Forundersøgelsen er betalt af ArkVest. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

Ormstoftvej, Ringkøbing

ARV 558, FF 180409-123

Forundersøgelse af kommunal grund før salg. Der fremkom ingen fortidsminder. Forundersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

Engdraget 22, Varde

ARV 560, FF 190712-167

Overvågning og besigtigelse af afgravning til ny hal ved FiberVisions beliggende på sydsiden af Varde Å. Der fremkom ingen spor af fortidsminder. Forundersøgelsen betalt af ArkVest. Udgravningsleder Lene B. Frandsen.

Holmen III (solceller), Hemmet

ARV 561, FF 180606-24

Lidt uden for Hemmet, ikke langt fra den sydøstlige del af Ringkøbing Fjord, udvider European Energy solcelleparken Solar Park Holmen II. Forud for anlæggelsen af de nye solceller har ArkVest undersøgt arealet. Der blev ikke gjort fund af kulturhistorisk interesse. Til gengæld dukkede der myremalm op, som opførte sig lidt ud over det sædvanlige. Flere af myremalmsklumperne lyste op i gråblå farver, da de blev eksponeret for sollys efter de mange år i mulm og mørke. De smukke, blå farver er resultatet af en kemisk proces, der opstår, når materiale fra iltfattige mosemiljøer og lavbund bliver udsat for lys. Herved reagerer mineralet vivianit ved at skabe blåfarvninger i myremalmen. Måske har man brugt farven til at udsmykke lerkar, væggene i huset eller bemale sit ansigt?

Selve placeringen af forundersøgelsen fortjener desuden at blive bemærket. Solcelleparken skal rejse sig ved siden af en flyvergrav fra 2. verdenskrig. Arkæologernes skurvogn stod parkeret ved den lille lund, som gemmer på en tragisk historie.

I 1943 fløj et allieret bombefly over Vestjylland. Missionen var at lægge miner i Skagerrak. Desværre krydsede deres vej Gerhard Rath, en tysk jagerpilot. I sin natjager satte han efter de allieredes Short Stirling. Over Houm

ARV 561 Holmen. En af søgegrøfterne trækkes. Ringkøbing Fjord ses i horisonten.

Engen tæt ved Ringkøbing Fjord eksploderede bombeflyet i en fuldtræffer. Øjenvidner fortalte, at flyet sigtede efter den største bare plet mellem de utallige små husmandssteder. Det lykkedes piloten at ramme en eng, hvor flyet borede sig ned i jorden og efterlod et stort hul, der hurtigt fyldtes med vand. Alle syv besætningsmedlemmer døde. Man kan se flyets vragele på Ringkøbing Museum eller opleve nedstyrtningsstedet på marken lidt uden for Hemmet. Man kan også besøge de allierede piloter i mindelunden i Esbjerg. Undersøgelsen er betalt af byherre. Udgravningsleder Line Lerke.

Egekrottet, Varde

ARV 564, FF 190712-169

Forundersøgelse af 2,3 ha i den nordlige del af Varde by. Der blev ikke konstateret skjulte fortidsminder på arealet, som er frigivet til anlægsarbejde. Forundersøgelse betalt af Varde Kommune. Udgravningsleder Lars Chr. Bentsen.

Arnborgvej, solceller

ARV 570, FF 180101-87

Besigtigelse af muldafrømning til adgangsveje til solcellepark. Muldlaget blev ikke fuldt gennemgravet. Ingen fortidsminder. Forundersøgelse betalt af ArkVest. Udgravningsleder Rachel Thy Facius.

Foersom – Krogsminde trace

ARV 589, FF 180601

Besigtigelse af trace til biogasledning. Der fremkom ingen væsentlige fortidsminder, og hele årets strækning blev frigivet. Den nordvestlige gren af traceet skal undersøges i 2023. Finansieret af byherre. Udgravningsleder Line Lerke.

Hallumvej 39

ARV 593, FF 190704-284

Forundersøgelse forud for etablering af jordvarmeanlæg. I undersøgelsen fremkom ingen fortidsminder, der blev kun erkendt recente anlæg. Stykket blev frigivet umiddelbart efter afsøgning. Forundersøgelse betalt af ArkVest. Udgravningsleder Sara Hjöllund Sørensen.

Gl. Kirkevej 17, Videbæk

ARV 600, FF 180107-215

Forundersøgelse i forbindelse med etablering af jordvarme. Der fremkom ingen spor af fortidsminder. Betalt af ArkVest. Udgravningsleder Poul Krogh Jørgensen.

ARV 561, Holmen. Myremalm med vivianit, der skaber en smuk, blå farve.

